

הוראת אנגלית בעיני הורים לילדים בבית ספר יסודי בישראל:

ציפיות, שביעות רצון ומעורבות¹

איריס אלפי-שבתאי

תקציר

מחקר זה עוסק בהוראת אנגלית בישראל, שהיא שפה משמעותית בכל תחומי החיים. הרציונל למחקר נובע מכמה סיבות. הראשונה היא מעמדה הגבוה של האנגלית והיותה השפה המובילה באינטרנט ובכפר הגלובלי שנוצר בעקבות מהפכת המידע והשימוש ברשת. השנייה היא הסתירה בין המטרות התקשורתיות המוצהרות של תוכנית הלימודים באנגלית לבין ההוראה הלא-תקשורתית של השפה בארץ. השלישית היא מיעוט המחקרים בתחום יחסי צוותי מורים והורים בהיבט של הוראת אנגלית. במחקר השתתפו 139 הורים שילדיהם לומדים אנגלית בבתי ספר יסודיים (כיתות ג'-ו) שהשיבו לשאלון כמותי מקורי, שבאמצעותו הוערכו ציפיותיהם מהמורה האידאלי לאנגלית ומידת שביעות רצונם מהוראת השפה ומהידע באנגלית של ילדיהם בהשוואה למיומנויות הנחוצות בעיניהם בעידן הדיגיטלי הנוכחי. ממצאי המחקר מראים פער מובהק בין ציפיות ההורים לבין הנעשה בפועל. המורה האידאלי לאנגלית נתפס בעיניהם כמי ששולט בשפה ומראה יכולות הוראה גבוהות, המסייעות להטמעת האנגלית בקרב הילדים ובקידומם. ההורים הביעו שביעות רצון נמוכה מרמת ידע האנגלית של ילדיהם, ובפרט מהבנת השפה, מפיתוח מיומנויות דיבור ותקשורת ומקריאת חומרים באנגלית. חשוב להורים להרבות בחשיפה טבעית לאנגלית בשיעורים, שתקנה לילדים ידע ושליטה רחבה בשפה במגוון הקשרים. בניגוד למחקר קודם, שהראה שבקרב הורים בארץ ישנו רצון לקדם מיומנויות חברתיות-רגשיות (SEL) אצל ילדיהם, בכל הנוגע להוראת אנגלית הן נמצאות בתחתית החשיבות ולדעת ההורים אין להן מקום בשיעורים. שביעות הרצון הנמוכה שמופתה במחקר זה בקרב ההורים לגבי הוראת האנגלית ולגבי הידע המוגבל שמראים הילדים בשפה מחייבת שינוי כפול – הן בדפוס הוראת האנגלית הן במעורבות ההורים ובשותפותם למען

¹ המחקר בוצע בסיוע מרכז המחקר והידע מהות ליחסי צוותי חינוך-הורים במרכז האקדמי לוינסקי-וינגייט.

קידום ילדיהם. הדיון בממצאים מציע קווי יסוד לשינוי הדגשים בהוראת אנגלית ובהכשרת המורים בארץ, באופן שישליך על יחסי מורים והורים, יחדד את מעורבותם בלמידה ויתאים את תהליכי לימוד האנגלית למיומנויות הנדרשות במאה ה-21 ולעיתיד לבוא.

מילות מפתח: הוראת אנגלית, מעורבות הורית, ציפיות, שביעות רצון

מבוא

לצד השפה הראשונה והדומיננטית בישראל, העברית, והשפה הרשמית השנייה, הערבית, אנגלית היא שפה משמעותית בארץ. היא שכיחה באקדמיה, בהייטק, בתיירות, ביחסים בינלאומיים, בשלטי חוצות, באינטרנט ועוד (Shohamy, 2017). נחיצותה ניכרת בכל תחומי החיים, ובפרט בגלובליזציה, בהתפתחות הטכנולוגיה, בידע ובשוק העבודה (זוהר ובושריאן, 2020). שליטה באנגלית מהווה תנאי כניסה ללימודים אקדמיים (Spolsky & Shohamy, 1999), ובהיעדר ידע מספק, נדרשים הסטודנטים ללמוד אנגלית אקדמית עד לרמת פטור (דוניצה-שמידט וענבר-לוריא, 2014). גם התוכניות להסבת אקדמאים להוראת אנגלית במכללות לחינוך נחשבות למבוקשות בהשוואה לתחומי-דעת אחרים. זאת, עקב יוקרתו של המקצוע ובשל האפשרות ללמד אנגלית באופן פרטי במגוון אוכלוסיות ולצרכים שונים (Alfi-Shabtay & Hemed-Kotka, 2021).

השפה האנגלית נלמדת באופן רשמי כמקצוע חובה בבתי הספר בארץ החל מכיתה ג', לעיתים אף מוקדם מכך, ועד לסוף כיתה י"ב (Or & Shohamy, 2017). התלמידים אמורים ללמוד ולהיבחן בהתאם למטרות של תוכנית הלימוד החדשה (Ministry of Education, 2020). תוכנית זו שואפת לתלמיד בוגר המסוגל להשתמש באנגלית לצרכים תקשורתיים, כתובים ודבורים ובמגוון הקשרים, סוגות ומשלבים. אולם, בפועל עקרונות התוכנית כמעט אינם מיושמים והוראת האנגלית והערכתה רחוקות מלהיות תקשורתיות (אלפי-שבתאי, 2021). גם המבחן ומטרותיו עשויים להשפיע על אופן ההוראה ועל הזמן שהוא גוזל מתהליך ההוראה, ולגרור למורה ללמד את תלמידיו לבחינה במקום להכשירם לשימוש טבעי ותקשורתי בשפה, תהליך הקרוי washback effect. השפעה כזאת היא, למשל, שימוש בספרי לימוד המכוונים

כולם לקראת מבחני המיצ"ב או הוראה המכוונת לבחינת הבגרות באנגלית בחטיבה העליונה (Shohamy, 2001; Shohamy et al., 2016).

לפיכך, האנגלית נלמדת כמקצוע ולא כשפה. היא ממוקדת-מבחן ומתמקדת בעיקר בהבנת הנקרא והנשמע במקום בהפקה דבורה וכתובה (Chandio, 2015). להוראה לא-תקשורתית זו של האנגלית משמעויות רבות, הבאות לידי ביטוי ביכולת של תלמידים בוגרים להתמודד עם קריאה של עם אנסיין באנגלית ועם מטלה של הבנת הנשמע, ומנגד – ביכולת דלה של הפקה באנגלית, ובקושי להתבטא בעל פה ולנהל שיחה תקינה או תקשורת דבורה בשפה למטרות שונות ובמגוון הקשרים (Or & Shohamy, 2017).

חסכים רבים ניכרו במחקרים שהעריכו את מכלול הידע באנגלית במגוון הקשרים טקסטואליים באוכלוסיות שונות בישראל (אלפי-שבתאי, 2021). מחקר עדכני ורחב-היקף, שערכה אלפי-שבתאי (Alfi-Shabtay, 2021) ניתח 2066 טקסטים נרטיביים ועיוניים שנכתבו באנגלית על ידי תלמידים בכיתות ז"ב דוברי עברית וערבית. נמצא בו שהתקינות הלשונית של התלמידים משתי האוכלוסיות כמעט אינה משתפרת לאורך השנים. נהפוך הוא, תלמידי כיתה ט שגו יותר באנגלית מאשר תלמידי ז"ח, ותלמידי תיכון הלומדים אנגלית לבגרות ברמה של 4 יחידות לימוד, הראו יכולות דומות לאלו של תלמידי חטיבת-הביניים. ממצא זה נובע, ככל הנראה, מאופייה הלא-תקשורתי של הוראת אנגלית בארץ, ובעיקר מהדחיסות של הקניית מבני דקדוק מרובים בחטיבת-הביניים, שחלקם אינם מופנמים על ידי התלמידים, או מופנמים באופן לקוי. רק תלמידי י"א-י"ב הלומדים אנגלית ברמה מוגברת של 5 יחידות לימוד הראו תקינות לשונית הולמת.

לפיכך, הרציונל למחקר זה נובע משלושה היבטים מרכזיים. האחד הוא מעמדה הגבוה של האנגלית במרבית תחומי החיים בארץ. השני – הפרדוקס שהוצג לגבי המטרות של תוכנית הלימוד באנגלית, שאמורות לשקף את המיומנויות התקשורתיות הנחוצות במאה ה-21, אך בפועל כמעט אינן מיושמות (אלפי-שבתאי, 2021). ההיבט השלישי כמעט לא נחקר, ועיקרו הוא ציפיותיהם של ההורים מהמורה לאנגלית ומלימוד האנגלית של ילדיהם בעידן הדיגיטלי החדש, שבו יש לאנגלית תפקיד גלובלי ומרכזי מאי פעם.

סקירת ספרות

שותפותם של ההורים במסגרת החינוכית של ילדיהם היא תופעה חברתית הולכת וגוברת, שהתעצמה בעת הלמידה מרחוק בתקופת קורונה, ובאה לידי ביטוי בעיקר במתן תמיכה רגשית ולימודית במטלות האסינכרוניות (גילת ואחרים, 2020). השותפות חשובה בכל תחום לימוד ונמצא שהיא מהותית בקידום יכולות רגשיות, חברתיות וקוגניטיביות אצל התלמיד (נוי, 2014). היא שכיחה יותר אצל הורים לתלמידים צעירים בגיל בית הספר היסודי הזקוקים לסיוע ולתיווך (Hill & Tyson, 2009; Hornby, 2011). הורים אלו גם רואים חשיבות במתן שיעורי בית לעומת הורים לילדים בחטיבת-ביניים ובתיכון (גילת וכורם, 2020).

מחקר חדש שערכו אלפי-שבתאי ואחרים (2024) העריך את נקודת מבטם של 672 הורים (504 יהודים ו-123 ערבים) לגבי המורה האידאלי ולגבי שותפות בין מורים להורים בעידן החדש. ממצאי המחקר הראו שלכל ההורים חשוב מאוד הקשר עם המורים וששותפות מיטבית בין מורים להורים בעיניהם כוללת קבלת עדכון שוטף לגבי ילדם. פיתוח מיומנויות חברתיות-רגשיות (SEL) בקרב הילדים נמצא כנושא מהותי בעיני כל ההורים מכל היבט לימודי, וכולם הביעו ציפייה להוראה אחרת. בעוד ההורים היהודים ראו את רווחת הילד ואת מצבו הרגשי חשובים יותר מכל הקנייה של תחום דעת לימודי או טכנולוגי, ההורים הערבים הדגישו צורך בחינוך לסובלנות ובמניעת אלימות, והביעו, לראשונה, תסכול רב וציפיות נמוכות מהמערכת. השינוי בתפיסתם של ההורים הערבים ניכר בעצם דרישתם החד-משמעית להוראה שונה, רלוונטית ומותאמת לילדיהם ולמציאות החדשה.

למרות מעמדה הגבוה של השפה האנגלית בישראל, תפיסות ההורים וציפיותיהם מלימוד האנגלית של ילדיהם כמעט לא נחקרו. היבט המעורבות היחיד שנחקר הוא הדרישה ההורית להקדים וללמד אנגלית בכיתה א (כרמל, 2014). אולם, הדרישה בהקשר זה שגויה, שכן בניגוד לרכישה טבעית של לשון ראשונה או שנייה, שבהן ניכר יתרון ברור לגיל הצעיר (DeKeyser et al., 2010), בלימוד לשון זרה הכולל הוראה פורמלית, שינון ולמידה מודעת, הגיל הצעיר עשוי להיות לרועץ. כלומר, לילדים צעירים יש יתרון ברכישה טבעית מן הסביבה, אולם, הם אינם מיומנים בלמידה הכרתית, הדורשת אסטרטגיות למידה ומיומנויות שפה, בפרט כשאריונות הקריאה והכתיבה בלשונם הראשונה עדיין לא הופנמה (אלפי-שבתאי, 2021).

הדרך היעילה להפנים את האנגלית היא להשתמש בה בטבעיות בכל תחומי-הדעת לדליית מידע ולחקר, ולהפוך אותה לחלק בלתי-נפרד מכל מקצועות הלימוד לכל הגילים (זוהר ובושריאן, 2020). בכך תתבצע הפנמה אינטואיטיבית של האנגלית ויתרון הגיל הצעיר יבוא לידי ביטוי ברכישה טבעית של מבניה.

מחקר זה מתמקד בהורים לתלמידים צעירים בכיתות ג'ו הלומדים אנגלית בשלב הקדם-בסיסי והבסיסי. בשלבים אלו אמורות להתגבש מיומנויות של האזנה ודיבור, שיהוו תשתית לקריאה, לכתיבה ולידע תקשורתי, ויאפשרו הוראה מפורשת של מבני דקדוק בחטיבת-הביניים והכנה למיומנויות הנדרשות במבחן הבגרות בתיכון (וייסבלאי, 2017). המחקר נשען על העקרונות שעומדים בבסיס מחקרם של אלפי-שבתאי ואחרים (2024) לגבי תפיסות ההורים כלפי ההוראה הכללית בבית הספר, ובפרט לגבי תכונות המורה האידאלי, מיומנויות המאה ה-21 וציפיות ההורים מהמערכת החינוכית.

המורה האידאלי

המורים בישראל מקבלים את הכשרתם במוסדות אקדמיים בפקוח של המדינה. הם אחראיים לחינוך ולהוראה של התלמידים במשך 12 שנות לימוד בבית הספר, ולכן יש להם תפקיד מהותי כסוכני סוציאליזציה וכמכשירי דור חדש של בוגרים לחיים עצמאיים ומיטיבים. לפיכך, ניכרת חשיבות למיפוי ולהכרה של תכונותיו של המורה האידאלי.

המחקר בתחום מיפה שלושה צירים מרכזיים. הראשון עוסק במאפייני האישיות של המורה, ובהם חום, הכלה, סבלנות ואכפתיות והזמן שהמורה מקדיש לבניית יחסים של חיבה ושל אמון עם תלמידיו ותומך בהתפתחותם (רייכל וארנון, 2005). השני מתמקד במקצוענות של המורה ובידע הנרחב שלו בתחום הדעת שהוא מלמד (אנגלית, מתמטיקה, לשון וכדומה) (רייכל, 2008, 2010; Shulman, 1987). הציר השלישי עוסק בידע פדגוגי וביכולת ההוראה של המורה ובתכונות ההופכות את ההוראה לטובה ואת הלמידה ליעילה. ציר זה כרוך בידע של ניהול כיתה, בידע קוריקולרי הנוגע לתוכניות הלימודים, בשליטה בכלי ההוראה, בידע על התלמידים, בידע על מטרות החינוך ובידע על הרקע הפילוסופי וההיסטורי של המטרות החינוכיות (לם, 2002).

המורה האידיאלי רוכש, אפוא, את ידע הדיסציפלינה ואת הידע הדידקטי של דרכי ההוראה של תחום הדעת שהוא מלמד טרם כניסתו לתפקיד. מיום שסיים את הכשרתו הבסיסית הוא מקפיד להתעדכן ולהרחיב את ידיעותיו בתחום. המורה האידיאלי מסתמך על מטרות מוגדרות ומשקיע במתן שירות מעבר לתועלתו האישית, לשיקוליו ולעמדותיו (זילברשטיין וכץ, 1998). ההמלצות שניתנו בדוח דברת (משרד החינוך, 2006) לגבי המורה האידיאלי במערכת החינוך בישראל, מאירות גם הן את חשיבות הפן האישיותי של המורה, בהיותו איש חינוך, הנותן כבוד לתלמידים, מפתח כל אחת ואחד מהם ומקדם את ייחודיותם, מעביר באופן איכותי את תחום הדעת שהוא מלמד, ומוביל את תלמידיו להישגים ולמצוינות.

מהמורה האידיאלי נדרשות גם גמישות מחשבתית ויכולת לפתור בעיות באופן יצירתי "מחוץ לקופסה" ובזמן אמיתי. הוא שולט בעקרונות ההוראה המותאמת, מסוגל לבצע אנליזה מדוקדקת של יכולות תלמידיו ומשכיל ליישם הוראה הדרגתית ובהקשר, שבה נדבך אחד נשען על משנהו. הידע הנרחב של המורה תורם לקידום המוטיבציה של התלמידים ללמידה ולהצלחתם. בסיוע הידע הרב והתושייה שברשותו, בשילוב מכלול תכונות של הכלה, רגישות ואמפטיה, מצליח המורה למצות את פוטנציאל היכולות של תלמידיו (אלפי-שבתאי, 2021, 2022).

אפיונים אלו של המורה האידיאלי נמצאו גם במחקר שנערך בישראל והראה שעמדת המורה בכיתה ויחסיו עם תלמידיו מונעים מהאישיות ומהמסוגלות שלו ליצור דיאלוג מכבד עם תלמידיו. אלו באים לידי ביטוי באמצעות מקצועיות (professionalism), אנושיות (humaneness), שליטה (control) והדדיות (reciprocity). המחקר הצביע על הנחיצות להכשיר מורים השולטים בתכונות אלו כדי שיוכלו להוביל את תלמידיהם להצלחה במכלול של היבטים רגשיים, חברתיים ולימודיים (Isaacson, 2010). גם במחקר החדש שתואר, אשר נערך בקרב הורים יהודים וערבים, הובע הצורך באנושיות מצד המורה לצד החשיבות של העדכון השוטף והשיח המיטבי שלו עימם (אלפי-שבתאי ואחרים, 2024).

מיומנויות חברתיות-רגשיות (SEL) והוראת אנגלית בעידן הדיגיטלי של המאה ה-21

מחקר זה מתמקד בדור ייחודי של תלמידים בעידן החדש המאופיין בשליטה במיומנויות הטכנולוגיות והמכונה גם "דור המסכים", מעצם החיבור התמידי לטלפונים החכמים ולאינטרנט, המהווים חלק מרכזי מחייו, מהתבגרותו ומזהותו העצמית (Twenge & Campbell, 2009). מאפייני הדור והמציאות המשתנה של חיינו מצביעים על הצורך בשינוי חינוכי מהותי, אשר רואה את הלומד כישות עצמאית עם יכולת בחירה (Ananiadou & Claro, 2009). בהתאם לכך, יש למקם את התלמיד במרכז, ולא את תוכנית הלימוד כמקובל, ואת תוכני הלימוד והמטרות החינוכיות יש להתאים ליכולותיו הספציפיות, לתחומי העניין שלו ולצרכיו הייחודיים, באופן שיוביל ללמידה משמעותית, המתפתחת ומתחדדת עם הגיל (אלפי-שבתאי, 2021). המורה בהקשר זה מהווה מנטור. הוא מסייע לתלמיד לגלות בעצמו את השאלות החשובות ואת התשובות לשאלות, אך איננו נותן תשובות מוכנות לשאלות שנקבעו מראש (גולן, 2014). לנוכח שינויי התקופה, הגישו למשרד החינוך זוהר ובושריאן (2020) מיומנויות מומלצות להוראה וללמידה במאה ה-21. ההמלצות כוללות הוראה אחרת, המוגשת בצורה רוחבית-אינטרדיסציפלינרית, שבה שזורות מגוון מיומנויות שאינן נלמדות יותר באופן ישיר ומפורש. כך, למשל, ניתן להעשיר אוריינות דבורה וכתובה בלשון-האם במגוון הקשרים בכל תחומי ההוראה, לקדם חשיבה מתמטית באמצעות גיימינג ופעילויות סייבר, ובאמצעות לחשוף את הלומדים גם לשימושים טבעיים באנגלית, הנפוצים ברשת מעצם הגלובליזציה של השפה, לצורך חיפוש מידע ולבניית ידע חדש.

הוראה רוחבית זו העוברת כחוט השני בכל תחומי-הדעת מאפשרת לפתח מגוון יכולות אצל התלמיד, לעודד יוזמות ולהרחיב את הכישורים החברתיים-הרגשיים (SEL) הנדרשים בעידן החדש. לפיכך, נדרשים המורים לכלול מטרות של ידע, של חשיבה ושל שימוש טבעי בעברית ובאנגלית בכל תחומי הלימוד באופן הדוק ומפרה בהתאמה למבנה האפיסטמי של כל אחד ואחד מתחומי-הדעת. על תוכניות הלימוד להתמקד בהבניה של ידע דינמי, הניתן להכללה וליישום נרחב ונבנה סביב שאלות גדולות או רעיונות ועקרונות מרכזיים, לקדם מגוון של אסטרטגיות וסוגות חשיבה, לאתגר את הלומד מבחינה אינטלקטואלית ולטפח סקרנות, יצירתיות, חדשנות, חשיבה ביקורתית, שיתוף פעולה ותקשורת בין הלומדים, סובלנות,

כישורים טכנולוגיים דיגיטליים, למידה עצמית וגמישות מחשבית ורגשית (זוהר ובושריאן, 2020).

מחקר זה נערך בתקופה של שינויים טכנולוגיים ותעסוקתיים מואצים, הכוללים שימוש גלובלי באנגלית בעקבות מהפכת המידע והשימוש ברשת, ולפיכך, מחייבים שליטה רחבה ותקשורתית בשפה. המחקר מונע מהשינויים העוצמתיים של תקופה ייחודית זו ומההשלכות של השינויים על תחום החינוך בכלל ועל הוראת האנגלית בפרט. מטרותיו:

1. לאפיין תכונות והתנהגויות של המורה האידאלי לאנגלית בעיני ההורים.
2. להעריך את המטרות ואת הדגשים המהותיים להקניה בשיעורי האנגלית בעיני ההורים.
3. לעמוד על מיומנויות שלדעת המורים אפשר לפתח ולשלב במסגרת שיעורי האנגלית.
4. לאפיין את מידת שביעות הרצון של ההורים מהוראת האנגלית לילדיהם.
5. לבחון את הקשר בין משתני הרקע של ההורים לבין מדדי המחקר.

מתודולוגיה

המחקר מתמקד בהורים לילדים הלומדים אנגלית בכיתות ג'ו בחינוך הממלכתי בארץ, ומציג תמונת מצב של תפיסות ההורים לגבי המורה האידאלי לאנגלית ולגבי הציפיות ומידת שביעות רצונם מלימוד האנגלית של ילדיהם ובזיקה למשתני הרקע של ההורים. המחקר הוא כמותי-סטטיסטי (Kaiser, 2005) וכולל ניתוחי התפלגויות וניתוח גורמים של תשובות ההורים בתחומי השאלון השונים, וכן קשרים בין המשתנים התלויים והבלתי-תלויים של המחקר.

אוכלוסייה

מדגם המחקר כולל 139 הורים, שילדיהם לומדים אנגלית בחינוך הרגיל במגזר היהודי בכיתות ג'ו בבתי ספר ממלכתיים חילוניים בארץ. הם גויסו בשיטת "כדור שלג" באמצעות המדיות השונות. מכלל ההורים שהשתתפו במחקר 84.2% הן אימהות ו-15.8% הם אבות. למרבית ההורים השכלה גבוהה: ליותר ממחצית (58.7%) תארים מתקדמים (תואר שני 49.3%) ותואר שלישי (9.4%), תואר ראשון ל-34.1% ורק לפחות מעשירית מהמשתתפים השכלה תיכונית ועל-תיכונית, מהם 3.6% סיימו תיכון ו-3.6% עם השכלה על-תיכונית. שיעור ההורים

החילונים במדגם הוא יותר מ-72% והשאר (19.4%) מסורתיים או דתיים וחרדים (7.9%). יותר מ-90% מהמשתתפים הם ילידי הארץ, ומספר הילדים במשפחה אצל רובם (84.8%) אינו עולה על שלושה. מתוך כלל המשתתפים 41% עוסקים בחינוך, והאחרים מתחומי עיסוק אחרים. גם קבוצות ההכנסה מתחלקות באופן שוויוני, כאשר 48.9% מההורים דיווחו שהכנסתם גבוהה מהממוצע, לעומת האחרים, שדיווחו על הכנסה ממוצעת או נמוכה מכך.

כלי המחקר

המשתתפים השיבו על שאלון מקוון בעברית שחובר במיוחד לצורכי המחקר. השאלון מבוסס בחלקו על מבנה השאלון של אלפי-שבתאי ואחרים (2024), ועוסק ביחסי הגומלין בין הורים למורים בתהליך הלמידה של אנגלית כשפה נוספת בארץ. הוא כולל חמישה חלקים לפי הפירוט:

1. רקע ופרטים אישיים.
2. תכונות והתנהגויות של מורים לאנגלית. ההורים התבקשו להעריך 20 תכונות של מורה לאנגלית בסולם של 5 דרגות (כלל לא-במידה רבה מאוד) במטרה לאפיין את דמות המורה האידאלי לאנגלית לפי תפיסתם.
3. מטרות ודגשים בהוראת אנגלית. להורים הוצגה רשימה של 20 מטרות ודגשים בהוראת אנגלית והם התבקשו לסמן את מידת החשיבות של כל מטרה בסולם של 5 דרגות (בכלל לא-במידה רבה מאוד).
4. מיומנויות שניתן לשלב בהוראת אנגלית. ההורים התבקשו לדרג את מידת החשיבות של 15 מיומנויות בסולם (נמוך-גבוה מאוד).
5. שביעות הרצון מהוראת האנגלית. ההורים התבקשו לדרג בסולם של 5 דרגות (בכלל לא-במידה רבה מאוד) את מידת שביעות רצונם מ-20 היבטים בהוראת האנגלית לילדיהם.

אתיקה ומגבלות המחקר

לאחר שהתקבל אישור לעריכת המחקר מוועדת האתיקה של המוסד האקדמי, הופץ השאלון המקוון להורים והם השיבו עליו באופן אנונימי. לפיכך, לא ניתן לשייך את השאלון להורה שהשיב עליו, והפרטיות של המשתתפים נשמרה במלואה. המחקר מתמקד בהורים חילונים לתלמידים בכיתות ג'ו מהמגזר היהודי. נוסף על כך, הערכת שביעות הרצון של ההורים, המוצגת בלוח 4 שלהלן, כללה היגדים ספציפיים על הידע של התלמיד באנגלית ועל ההוראה של המורה. ייתכן שחלק מההורים אינם מכירים היטב את הכתיב של התלמיד באנגלית או את דרך ההוראה של המורה. השאלון לא כלל את האפשרות לענות "אינני יודע", ולכן ייתכן שההורים לא הכירו חלק מההיגדים, בשונה מחלקים אחרים בשאלון (לוחות 1-3 להלן), שבהם הם התבקשו להביע עמדות ללא בסיס של ידע.

ממצאים

הממצאים מוצגים בהתאם לחמש מטרות המחקר וכוללים שיעורי הסכמה בקטגוריות הגבוהות בקרב ההורים (במידה רבה ובמידה רבה מאוד – דירוגים 4-5) לגבי תפיסתם את: המורה האידאלי לאנגלית (לוח 1); המטרות להקניה בשיעורי האנגלית (לוח 2); המיומנויות שניתן לפתח במסגרת שיעורי האנגלית (לוח 3); מידת שביעות רצונם מידע האנגלית של הילדים ומהמורה לאנגלית (לוח 4); ובחינת הקשר בין משתני הרקע של ההורים לבין מדדי המחקר (לוח 5). ממוצעים וסטיות תקן מוצגים גם הם, כדי שניתן יהיה להתרשם הן לגבי ערכים של מרכזיות ופיזור הן לגבי חוסר הסימטריה בתשובות ההורים. רשימת ההיגדים בכל ממד מוצגת בלוחות שלהלן בסדר יורד של ממוצעים על פי חשיבותם בעיני ההורים. בהמשך, בדקנו בעזרת ניתוח גורמים (Exploratory Factor Analysis, Extraction: Principal Axis Factoring) כמה ממדים יש לכל כלי מחקר, קרי, אם ניתן לחלק כלי מחקר מסוים לכמה ממדי תוכן שונים המובחנים זה מזה למרות החלק המשותף ביניהם. תוצאות הניתוח הובילו לבניית מדדים, שהם ערכים ממוצעים של סדרת שאלות עם תוכן משותף לפריטים, המבוסס גם על המתאמים שבין הפריטים באותו ממד. המהימנות הפנימית שחושבה מבוססת על הפריטים שהוגדרו כרכיבים של כל אחד ואחד ממדדי המחקר.

דמות המורה האידאלי לאנגלית

לוח 1 מציג ממוצעים וסטיות תקן של תפיסת התכונות וההתנהגויות של המורה האידאלי לאנגלית.

לוח 1: ממוצעים וסטיות תקן של תפיסת התכונות של המורה האידאלי לאנגלית ואחוז

המסכימים עם ההיגד בסדר יורד לפי שיעור ההסכמה

ס"ת	ממוצע	אחוז הסכמה	
1.08	3.66	61.1	המדד – ממוצע של כל הפריטים
1.16	4.26	77.7	1 מסביר היטב את חומר הלימוד באנגלית
1.27	4.22	77.0	2 תורם לידע של ילדך באנגלית
1.14	4.06	75.5	3 בעל ידע לשוני נרחב בשפה האנגלית ברמת שפת אם
1.37	4.06	75.5	4 בעל יכולת לקדם את ילדך באנגלית לפי רמתו
1.39	3.96	73.4	5 משתמש במשחקים מגוונים ללימוד אנגלית
1.42	3.98	72.7	6 בעל חשיבה "מחוץ לקופסה" בהוראת אנגלית
1.32	4.00	71.9	7 מלמד אוצר מילים באנגלית באופן יצירתי
1.40	3.96	70.5	8 מסוגל לנתח את המקור לקשיים של התלמיד באנגלית כדי לקדמו
1.40	3.88	69.1	9 כריזמטי, אסרטיבי מרשים ומעורר עניין בשיעורי אנגלית
1.22	3.85	67.6	10 מלמד דקדוק באנגלית באופן מדויק
1.38	3.76	67.6	11 אכפתי, נעים, רגוע ומתחשב, מכיל וקשוב למצוקות רגשיות של כל תלמיד מעבר להוראה עצמה
1.32	3.85	66.9	12 מדבר בעיקר באנגלית בשיעורים ומוודא שהתלמידים מבינים
1.34	3.74	64.0	13 ממקם את התלמיד במרכז העדיפויות ולא את תוכנית הלימוד והספק החומר
1.36	3.60	62.6	14 פתוח לשיח מקדם ולעיתים ביקורתי עם ההורים למען קידום הילד באנגלית ובכלל
1.39	3.14	46.8	15 מתעניין בכל תלמיד וזמין לו גם מעבר לשעות הלימוד
1.36	3.30	46.8	16 זמין להורים ומעדכן אתם על מצבו של הילד באנגלית
1.48	3.02	40.3	17 מטפל בפן החברתי-הרגשי של התלמידים ובתופעות של דחייה וחרם בכיתה וממקם אותם בעדיפות גבוהה יותר מהוראת האנגלית
1.34	3.07	38.9	18 מוכן להיות בקשר עם המורה הפרטי לאנגלית של הילד (אם יש), לעדכן אותו ו/או את ההורים בחומר הלימוד ובתכנים בשיעורים
1.29	3.12	36.0	19 בעל ידע והיכרות עם התרבות האנגלית וההיסטוריה של השפה
1.31	2.42	23.7	20 מזמין את ההורים להיצגים באנגלית של ילדיהם

מתכונותיו של המורה לאנגלית הרצויות בעיני ההורים בלוח 1, עולה ציפייה למורה עם ידע נרחב באנגלית, שגם שולט בפדגוגיה של הוראת האנגלית. כלומר, מעבר ליכולת של המורה להסביר ולתרום להתפתחות הילד, ההורים מצפים למורה השולט באנגלית כהלכה ומצטיין בהוראה על פי קריטריונים כלליים, ולא דווקא בהקשר ייחודי לאנגלית, קרי, מורה כריזמטי, יצירתי וקשוב.

בחלק האחרון, שהוא לכאורה חשוב פחות, מסמנים ההורים גם אפשרות שהמורה יהיה פתוח לביקורת מצד ההורים. המהימנות הפנימית שנמדדה עבור הפריטים שמרכיבים את מדד חשיבות התכונות של המורה הייתה 0.972, והיא משלימה ניתוח גורם, שזיהה ממד יחיד, אשר מסביר 64.9% מהשונות בין הפריטים.

מטרות ודגשים בהוראת האנגלית

לוח 2 מציג ממוצעים וסטיות תקן של מטרות ודגשים בהוראת אנגלית החשובים בעיני ההורים.

לוח 2: ממוצעים וסטיות תקן של תפיסת המטרות והדגשים בהוראת אנגלית ואחוז

המסכימים עם ההיגד בסדר יורד לפי שיעור ההסכמה

המדד	ממוצע של כל הפריטים	אחוז הסכמה	ממוצע	ס"ת
	מטרות ודגשים בהוראת אנגלית – קיום פעילויות תקשורתיות באנגלית	64.0	3.73	0.90
	מטרות ודגשים בהוראת אנגלית – לימוד מיומנויות באנגלית	89.8	4.44	0.56
1	ללמד את התלמידים לקרוא באופן שוטף באנגלית	97.1	4.63	0.59
2	לקדם את יכולת ההבנה של התלמידים באנגלית בהקשרים שונים	97.1	4.60	0.61
3	ללמד את התלמידים ולתרגל איתם לנהל שיחה קולחת באנגלית	95.0	4.68	0.73
4	לעודד קריאת ספרים באנגלית	89.2	4.47	0.79
5	ללמד את התלמידים להבין את הנקרא באנגלית באמצעות קריאה מודרכת	87.0	4.36	0.72
6	לדבר בעיקר באנגלית עם התלמידים בשיעורים ומעבר להם	86.1	4.28	0.91
7	ללמד את התלמידים לכתוב באופן יצירתי ומגוון באנגלית	84.1	4.33	0.88
8	לתת מטלות ושיעורי בית מועילים שיאפשרו לתלמידים להשתמש באנגלית באופן תקשורתי	83.9	4.21	1.02
9	להשתמש בשיטות הערכה נוספות למבחן, כמו עבודות חקר, תלקיטים, היצגים ופרויקטים בהנחיה של המורה לאנגלית	80.9	4.14	1.03
10	לתרגל משחקי תפקיד מגוונים כדי שהתלמידים יוכלו לתקשר באנגלית במגוון הקשרים	77.8	4.05	1.05
11	לשלב טכנולוגיה בהוראת אנגלית	71.4	3.96	0.97
12	ליזום ימי שיא בית ספרים באנגלית הכוללים פעילויות מגוונות באנגלית בשיתוף כל התלמידים	70.8	3.92	1.03
13	ללמד מגוון שירים באנגלית	69.3	4.00	1.12
14	לפתח מיומנויות של רטוריקה באנגלית באמצעות עקרונות של דיבייט	67.4	3.92	1.12
15	ליצור תקשורת עם תלמידים דוברי אנגלית מאותה קבוצת גיל מחו"ל (במייל, בצ"ט, בזום)	66.2	3.80	1.15
16	לקיים תחרות מאורגנת של ויכוחים באנגלית	58.0	3.62	1.24
17	לעודד פעילות ברשתות החברתיות ובאפליקציות משחק באנגלית	53.3	3.45	1.28
18	לשפר את המבטא של התלמידים באנגלית	47.8	3.40	1.21
19	לביים מחזמר באנגלית עם התלמידים	44.3	3.26	1.35
20	לעודד מורים ממקצועות אחרים להשתמש במושגים ובמונחים באנגלית בשיעורים (מתמטיקה, מדעים, מחשבים)	43.2	3.17	1.31

מלוח 2 נראית הסכמה גבוהה בנושאים הישגיים, קריאה, דיבור וכתביה, ופחות הסכמה לגבי הרחבת אופקים בתחומים שונים בעזרת האנגלית. ניתוח גורמים הצביע על שני ממדים שמייצגים כלי מחקר זה: קיום פעילויות תקשורתיות (מהימנות פנימית 0.879), ולימוד

מיומנויות באנגלית (מהימנות פנימית 0.810). שני הממדים שזוהו סיפקו הסבר של 44.2% מהשונות בין הפריטים, ובמילים אחרות, 44% מהשונות מוסברת על ידי החלק המשותף בין הפריטים.

שילוב מיומנויות חברתיות-רגשיות (SEL) ופיתוח יכולות תקשורתיות באנגלית בשיעורים
לוח 3 מציג ממוצעים וסטיות תקן בקרב ההורים לגבי מיומנויות שניתן בעיניהם לפתח במסגרת שיעורי האנגלית.

לוח 3: ממוצעים וסטיות תקן של תפיסת ההקניה של מיומנויות חברתיות-רגשיות (SEL) ושל פיתוח יכולות תקשורתיות באנגלית בשיעורים ואחוז המסכימים עם ההיגד בסדר יורד

לפי שיעור ההסכמה

המדד	ממוצע של כל הפריטים	אחוז הסכמה	ממוצע	ס"ת
	קידום יכולות ומיומנויות חברתיות-רגשיות (SEL)			
	קידום יכולות ומיומנויות תקשורתיות באנגלית			
1	להקנות לתלמידים מיומנויות של חיפוש מידע באנגלית	60.4	3.49	0.73
2	לקדם ידע ויכולות נרחבות באנגלית במגוון הקשרים	60.1	3.52	0.65
3	להקנות לתלמידים מיומנויות של דיבור בפני קהל באנגלית	48.9	3.24	0.87
4	לפתח סובלנות ויחס של כבוד לכל אדם במסגרת שיעורי האנגלית	48.5	3.21	0.92
5	להקנות לתלמידים בסיס להכשרה מקצועית עתידית באנגלית	46.6	3.14	0.97
6	למנוע אלימות ולראות את מניעתה כחשובה יותר מהוראת אנגלית	46.6	2.92	1.15
7	להקנות לתלמידים מיומנויות טכנולוגיות באנגלית	43.9	3.19	0.88
8	להקנות לתלמידים חשיבה ביקורתית באנגלית	42.5	3.07	0.96
9	לפתח את המיומנויות החברתיות של התלמידים במסגרת פעילויות של משחק משותף בקבוצות ובזוגות בשיעורי אנגלית	38.0	3.07	0.91
10	להקנות לתלמידים מיומנויות של שיתוף פעולה, של אמפטיה ושל עבודת צוות בפעילויות הניתנות בשיעורי אנגלית	35.5	2.96	0.96
11	להקנות לתלמידים מיומנויות של יוזמה ושל יזמות באנגלית	31.9	2.89	0.97
12	ללמד את התלמידים ויסות ושליטה עצמית במצבי תסכול (למשל הפסד, חוסר הצלחה) בפעילויות שונות בשיעורי אנגלית	21.6	2.46	1.05
13	לחזק את אהבת המדינה והמחויבות כלפיה בתכנים בשיעורי אנגלית	12.4	1.95	1.05
14	להקנות לתלמידים ידע כללי נרחב בתרבות האנגלית ובהיסטוריה שלה	11.8	2.21	0.97
15	לפתח זיקה למורשת היהודית במסגרת השיעורים באנגלית	6.0	1.68	0.90

מלוח 3 ניתן לראות, שההסכמה הגבוהה ביותר בקרב ההורים היא בנושאים הישגיים, קריאה, דיבור וכתביה, ופחות בהרחבת אופקים בעזרת השפה. בעוד מיומנויות של חיפוש מידע ויכולות תקשורתיות של הצגה בפני קהל באנגלית מופיעות בראש החשיבות בעיני ההורים, היגדים של שימוש בשיעורי האנגלית כפלטפורמה לפיתוח מיומנויות חברתיות-רגשיות (SEL) אצל הילדים ולחיזוק ערכים שונים של היכרות עם העולם היהודי וכדומה, מופיעים בתחתית מבחינת ההסכמה ההורית לגבי חשיבותם. נמצאו שני ממדים לקידום היכולות: קידום יכולות חברתיות (מהימנות פנימית 0.879) וקידום יכולות באנגלית (מהימנות פנימית 0.866). שיעור ההסבר המשותף של שני הממדים הוא 49.2%.

שביעות הרצון משיעורי האנגלית, מהמורה לאנגלית ומידע האנגלית של הילדים

לוח 4 מציג ממוצעים וסטיות תקן לגבי שביעות הרצון של ההורים משיעורי האנגלית, מהמורה לאנגלית מהידע באנגלית של הילדים. כפי שצוין קודם לכן, למחקר מגבלות לגבי תחום זה של השאלון, שלפיהן יש להביא בחשבון שייתכן שההורים לא הכירו חלק מההיגדים הקשורים להוראת אנגלית.

לוח 4: ממוצעים וסטיות תקן של שביעות הרצון משיעורי האנגלית, מהמורה לאנגלית

ומהידע באנגלית ואחוז המסכימים עם ההיגד בסדר יורד לפי שיעור ההסכמה

ס"ת	ממוצע	הסכמה	אחוז הסכמה	עד כמה אתה שבע רצון מ...
1.05	2.79	30.8		המדד – ממוצע של כל הפריטים
1.35	3.55	60.7		1 היכולת של ילדך להיות סובלני ובעל שליטה עצמית בשיעורי אנגלית ובכלל
1.31	3.20	45.3		2 היכולת שלו להבין את מה שהוא שומע באנגלית במגוון הקשרים
1.38	3.17	44.0		3 היכולת שלו להשתמש בטכנולוגיה באנגלית
1.32	2.96	38.4		4 היכולת של ילדך לדבר ולתקשר באנגלית
1.34	3.05	38.4		5 אוצר המילים של הילד באנגלית
1.34	2.89	37.8		6 רמת הידע של המורה לאנגלית והשליטה שלו בשפה
1.40	2.84	37.3		7 היכולת של הילד לחפש מידע באנגלית
1.32	3.07	37.0		8 יכולת הילד לקרוא באנגלית
1.39	2.74	36.8		9 היחס והאכפתיות של המורה לאנגלית מילדך
1.28	2.92	36.4		10 יכולת הילד לעבוד בצוות ובשיתוף פעולה בשיעורי אנגלית ובכלל
1.26	2.93	33.1		11 יכולת הילד להבין את מה שהוא קורא באנגלית במגוון הקשרים
1.33	2.75	32.5		12 ההתייחסות האישית של המורה לאנגלית לילדך
1.31	2.72	31.2		13 שטף הדיבור של הילד באנגלית
1.29	2.80	31.2		14 הידע באנגלית של ילדך
1.37	2.66	28.3		15 הזמינות של המורה לאנגלית להורים
1.28	2.71	27.1		16 יכולת האיות של הילד באנגלית (כתיבה ללא שגיאות)
1.25	2.68	26.2		17 המורה לאנגלית של הילד
1.25	2.61	24.6		18 המבטא של הילד באנגלית
1.18	2.57	23.8		19 התקינות הדקדוקית של הילד באנגלית
1.30	2.45	22.7		20 מידת ההיכרות של המורה לאנגלית עם ילדך, עם יכולותיו, עם קשייו ועם צרכיו הייחודיים
1.36	2.36	22.2		21 הטיפול של המורה לאנגלית בהיבטים חברתיים-רגשיים ובמניעת אלימות
1.20	2.50	20.7		22 היכולת של הילד לכתוב במגוון הקשרים באנגלית
1.29	2.29	19.2		23 היכולת של המורה לאנגלית לקדם כל תלמיד ואת ילדך בפרט
1.22	2.14	16.8		24 הקשר שלך כהורה עם המורה לאנגלית
1.11	2.45	16.7		25 תוכני הלימוד המועברים בשיעורי האנגלית של ילדך
1.11	2.39	15.4		26 חומרי הלימוד (ספרי לימוד ועוד) שבהם משתמש המורה לאנגלית
1.15	2.35	14.5		27 הדרכים שבהן משתמש המורה להערכת הידע באנגלית של ילדך
1.15	2.15	13.4		28 שיעורי הבית והמטלות באנגלית
1.21	2.24	13.3		29 ההוראה, היצירתיות והחשיבה "מחוץ לקופסה" של המורה לאנגלית
1.15	2.00	11.3		30 העדכון השוטף של המורה לאנגלית להורים

מלוח 4 ניכרת שביעות רצון נמוכה יותר בקרב ההורים לגבי ידע האנגלית של ילדיהם, ובפרט, לגבי הבנת השפה, פיתוח מיומנויות דיבור ותקשורת באנגלית וקריאת חומרים בשפה. במיקום נמוך יותר מופיעה שביעות רצון ההורה ממידת הקשב של המורה לתלמיד, ובתחתית שביעות הרצון מצד ההורים נמצאים נושאים של התמודדות בנושאים חברתיים-רגשיים (SEL) ועדכון ההורים. ההורים שבעי רצון מהוראת האנגלית רק כשמדובר בהתנהגות ובשליטה העצמית של הילד בשיעורים, שאינם קשורים לידע בשפה. שביעות הרצון הוגדרה כגורם בממד אחד שמסביר 61.7% מהשונות עם מהימנות פנימית של 0.969.

קשרים בין מדדי המחקר למשתני הרקע של ההורים

לצורך בחינת הקשרים בין מדדי המחקר למשתני הרקע של ההורים, נבדקו בשלב הראשון מתאמים בין המדדים כדי לוודא שהם מובחנים זה מזה. המתאמים הראו קשרים חזקים בין קידום יכולות התקשורת באנגלית לבין קיום פעילות תקשורתית באנגלית כחלק מהמטרות והדגשים בלימוד השפה. שני מדדי קידום היכולות באנגלית נמצאו במתאם חיובי עם שני מדדי המטרות והדגשים, אם כי הקשר החיובי בין קידום יכולות ומיומנויות חברתיות-רגשיות (SEL) נמצא בקשר חלש יחסית עם לימוד המיומנויות באנגלית. שביעות הרצון נמצאה בקשר חיובי עם תכונות המורה.

לאחר בדיקת המתאמים בין המדדים נערכה בשלב השני השוואה של מדדי המחקר בין קבוצות שונות על בסיס משתני הרקע של ההורים. נמצאו הבדלים בממד קידום יכולות ומיומנויות חברתיות (SEL) בין קבוצות ההשכלה: השכלה עד תואר ראשון וכולל לעומת השכלה לתארים מתקדמים (SEL) ($t=2.05, p<.05$). הבדלים בממד זה נמצאו גם בין הורים ילידי הארץ לעומת הורים שנולדו בחו"ל ($t=1.99, p<.05$) ובין הורים העוסקים בחינוך לבין הורים שאינם עוסקים בחינוך ($t=-3.41, p<.001$). מדד חשיבות התכונות וההתנהגות לדמותו של מורה אידיאלי לאנגלית נמצא שונה בממוצע ($t=-2.25, p<.05$) גם בין הורים העוסקים בחינוך לבין אלו שאינם עוסקים בחינוך.

לצורך סיכום ניתוח הנתונים, נבדקו בשלב השלישי מודלים של רגרסיה בצעדים (Hierarchical Regression), כאשר בצעד הראשון נבדקו אפקטים של משתני הרקע על מדדי קידום היכולות והמיומנויות, ובצעד השני שולבו מדדי מחקר נוספים, כמסבירים למשתני התוצאה. נבדקו שני מודלים בלתי-תלויים. האחד, עבור מדד המיומנויות החברתיות-הרגשיות

(SEL) כמשתנה תגובה והשני, עבור מדד מיומנויות תקשורתיות באנגלית. המודל הראשון מתמקד בהסבר של לימוד האנגלית ככלי לשיפור מיומנויות (SEL) באופן כללי, והשני – ביישום תקשורתי של השפה. לוח 5 מציג מקדמים מתוקננים ושינוי בשיעור ההסבר בין הצעד הראשון והצעד השני.

לוח 5: מקדמי רגרסיה בצעדים להסבר קידום יכולות ומיומנויות

קידום יכולות ומיומנויות חברתיות-רגשיות	קידום יכולות ומיומנויות תקשורתיות באנגלית	
β	β	
שלב 1 – משתני הרקע		
.31***	.10	עיסוק בחינוך ובהוראה
.06	-.07	גיל
-.21*	-.03	השכלה
.12***	.02	R^2
5.98***	0.71	$F(3,132)$
שלב 2 – מדדי המחקר		
.02	.15*	חשיבות תכונות והתנהגויות לדמותו של המורה הטוב באנגלית
.50***	.47***	מטרות ודגשים בהוראת אנגלית – קיום פעילויות תקשורתיות באנגלית
-.04	.27***	מטרות ודגשים בהוראת אנגלית – לימוד מיומנויות באנגלית
-.09	.03	שביעות רצון מהקשר עם המורה
.22***	.47***	ΔR^2
.34***	.49***	R^2
9.53***	17.35***	$F(7,128)$

* $p < .05$. ** $p < .01$. *** $p < .001$.

מלוח 5 עולה, שקידום המיומנויות והיכולות החברתיות-הרגשיות (SEL) בקרב הורים העוסקים בחינוך גבוה יותר בהשוואה לערך הממוצע בקרב הורים ממקצועות אחרים ($\beta=0.31$, $p<0.001$). ההורים המשכילים יותר שלהם תארים מתקדמים קשורים בערך נמוך יותר של קידום יכולות חברתיות-רגשיות (SEL) בהשוואה להורים עם תואר ראשון או פחות ($\beta=-0.21$, $p<0.05$). לעומת זאת, משתני הרקע לא באו לידי ביטוי בהסבר של קידום היכולות ומיומנויות התקשורת באנגלית.

בהשוואה בין שני המודלים, החלק של רקע ההורה לא נמצא קשור להערכה של פיתוח מעשי יישומי של מיומנויות תקשורת בשפה. במודל פיתוח SEL – רק למטרות של קיום פעילויות תקשורתיות נמצא אפקט חיובי על קידום יכולות חברתיות-רגשיות ($\beta=0.50$, $p<0.001$). כלומר, קיום אינטנסיבי של פעילות תקשורת באנגלית נמצא בקשר חיובי עם קידום המיומנויות החברתיות-הרגשיות (SEL). לעומת זאת, במודל המיומנויות התקשורתיות תכונות המורה, קיום פעילות תקשורתית ולימוד מיומנויות באנגלית מסבירים קידום של הצד הפרקטי של לימוד השפה באופן תקשורתי ($\beta=0.27$, $p<0.001$; $\beta=0.47$, $p<0.001$; $\beta=0.15$, $p<0.05$; בהתאמה). בשני המודלים, לא נמצא כל קשר לשביעות הרצון עם משתני התוצאה. מכאן ניתן ללמוד, ששביעות רצון ההורים מהוראת האנגלית איננה קשורה להערכת החשיבות של לימוד האנגלית בפיתוח מיומנויות חברתיות-רגשיות או מקצועיות.

דיון

מעורבות הורית בעשייה החינוכית היא מהותית לקידום לימודי-קוגניטיבי, חברתי ורגשי של הילדים (נוי, 2014). קשרים יעילים של צוותי החינוך משמעותיים בעיקר עם הורים לתלמידים צעירים בגיל בית הספר היסודי, הזקוקים לתיווך ולסיוע (Hornby, 2009; Hill & Tyson, 2011). עם זאת, מעטים המחקרים, שעסקו בתפיסות הורים בכלל, והורים לילדים בגיל בית הספר היסודי בפרט, לגבי הוראת האנגלית של ילדיהם, וזאת על אף מעמדה הגבוה של האנגלית וחשיבותה הרבה בארץ ובעולם (Shohamy, 2017). מחקר זה מתמקד בהורים לתלמידים בחינוך היסודי בכיתות ג' וועומד על הוראת האנגלית בעיניהם ועל ציפיותיהם מהמורה המלמד ומהוראת השפה. המחקר משמעותי לנוכח הגלובליזציה של האנגלית בעידן הדיגיטלי החדש של המאה ה-21 ולאור מקומה המרכזי של השפה במרבית תחומי החיים.

הוא כולל 139 הורים, אשר השיבו על שאלון אינטרנטי מקורי שחובר על ידי החוקרת לצרכים הייחודיים של המחקר. מטרתו באות לידי ביטוי בהיבטי השאלון ומתמקדות בנקודת הראות של ההורים לגבי דמותו של המורה האידאלי לאנגלית, המטרות החשובות בהוראת השפה, המיומנויות שניתן לפתח במסגרת הלמידה, מידת שביעות הרצון מהוראת האנגלית ובחינת הקשר בין משתני הרקע של ההורים למדדי המחקר. הדיון יציג תחילה סיכום ומסקנות של הממצאים בהתאם למטרות וביחס למחקרים קודמים, ולאחריו יוצגו השלכות תיאורטיות ומעשיות, הנגזרות מממצאי המחקר לגבי שותפות של הורים בלימוד האנגלית של תלמידי כיתות ג' וולגבי הכשרת המורים החדשה לאנגלית הרצויה בישראל.

דמות המורה האידאלי לאנגלית

המחקר לגבי תכונות המורה האידאלי מתמקד בשלושה היבטים מרכזיים. האחד – בהיותו מקצוען ובעל ידע נרחב בתחום הדעת שהוא מלמד. השני – ביכולת ההוראה ובגמישות הפדגוגית שלו, ביצירתיות ובמסוגלות של המורה להתאים את אופי ההוראה ואת המדרג ההולם ביותר לאוכלוסיית תלמידיו. השלישי – באישיותו ובהיותו אכפתי, מכיל ורגיש, הרואה כל תלמיד ודואג לפתח את הפן החברתי-הרגשי של תלמידיו (רייכל, 2008; 2010; רייכל וארנון, 2005; Shulman, 1987). במחקרם של אלפי-שבתאי ואחרים (2024), שעסק בתפיסות של הורים יהודים וערבים כלפי ההוראה הכללית בבית הספר, נמצאה תכונת האישיות, ובפרט עדכון ההורים לגבי הילד, כתכונה הרצויה ביותר למורה האידאלי בעיני כל ההורים. לעומת זאת, במחקר זה, המתמקד כולו בהוראת אנגלית, נמצאו תכונות אחרות המשמעותיות בעיני ההורים בכל הנוגע למורה לאנגלית האידאלי.

מבין היבטים של ידע, פדגוגיה ואישיות שהוצגו בפניהם, מיקמו ההורים בראש סדר העדיפויות את ידע האנגלית של המורה, ואת יכולת ההוראה שלו באנגלית. לעומת זאת, ההיבטים הרגשיים של המורה הרצוי לאנגלית נמצאו משמעותיים פחות בקרב ההורים, והפן האישיותי, מידת העדכון לגבי מצבו של הילד והקשר עימם דורגו על ידם בעדיפות נמוכה.

דרישה חד-משמעית זו של ההורים למורה לאנגלית עם ידע עמוק בשפה, המסוגל ללמד אנגלית בצורה איכותית, יצירתית ומועילה ולקדם כל תלמיד, ייחודית לתחום הידע אנגלית.

בשונה ממחקרים קודמים, שעסקו בדמות אידאלית של מורה גנרי ללא הבחנה בין מקצועות הלימוד השונים, והצביעו על ההיבטים הרגשיים של המורה כמהותיים ביותר בעיני ההורים (אלפי-שבתאי ואחרים, 2024), בכל הקשור להוראת האנגלית מובעת דרישה הורית נחרצת למורה מקצוען, שיגרום לכך שהילדים ידעו אנגלית. ממצאים אלו קושרים בין המעמד הגבוה של האנגלית בישראל ובעולם (Shohamy, 2017) ונחיצותה הרבה בעידן הדיגיטלי והגלובלי של ימינו (זוהר ובושריאן, 2020) לציפיות ההחלטיות של ההורים ולדרישתם מהוראת האנגלית ומהמורה לאנגלית של ילדיהם.

מטרות ודגשים בהוראת האנגלית

ההורים במחקר רואים חשיבות רבה בהישגים של ילדיהם באנגלית ובמסוגלותם לשלוט במגוון מיומנויות של קריאה, דיבור וכתבייה, והם מייחסים פחות חשיבות להרחבת האופקים של הילדים באמצעות השפה. מכאן ניתן לראות עקביות בדרישת ההורים לגבי לימוד האנגלית: חשוב להם שילדיהם ישלטו בשפה, ומטרות אלו מאפילות על כל פעילות, יצירתית וחברתית ככל שתהיה, שמתקיימת במסגרת השיעורים.

בדומה לתכונות הרצויות של המורה האידאלי לאנגלית, כך גם במטרות של הוראת השפה: ההורים מבקשים בתוקף ידע אנגלית תקשורתי ונרחב עבור ילדיהם, ולכן שאר הפעילויות והדגשים שהוצגו בפניהם (לביים מחזמר באנגלית, ללמד שירים, לשלב אנגלית בשיעורים אחרים), מתגמדים בעיניהם לעומת יעד השליטה של ילדיהם באנגלית. גם שילוב טכנולוגיה בשיעורי האנגלית אינו משמעותי בעיני ההורים, ולמרות התפתחות טכנולוגיית המידע והשלכותיה על חיינו, שילוב טכנולוגיה בשיעורי האנגלית דורג על ידם כמטרה נמוכה יותר מהשאיפה להוראה ישירה שתוביל לידע מיטבי של הילדים בשפה. ממצאים אלו ניתן ללמוד על החשיבות העצומה שההורים רואים בלימוד האנגלית של ילדיהם, והם הולמים את ממצאיה של כרמל (2014) לגבי הדרישה ההורית להתחיל ללמד את הילדים אנגלית בגיל צעיר ככל הניתן.

שילוב מיומנויות חברתיות-רגשיות (SEL) בשיעורי האנגלית

ההורים מראים עקביות בדרישה להישגיות ולשליטה גבוהה של ילדיהם באנגלית, ובעיקר במיומנויות קריאה, דיבור וכתיבה. היבטים אלו חשובים להם יותר מהקידום החברתי-הרגשי של הילדים בשיעורי האנגלית. כלומר, בדומה לממדים הקודמים שנותרו במחקר, גם כאן נראה בברור, שלהורים חשוב בראש ובראשונה שילדיהם ידעו אנגלית וישלטו בה באופן נרחב, ומטרה זו מהותית בעיניהם יותר מפיתוח ומהקנייה של סובלנות או של כל מיומנות חברתית אחרת במסגרת שיעורי האנגלית.

ממצא זה מחזק ומאשש את שאר ממצאי המחקר הנוכחי, שלפיהם להורים אין רצון בהקצאת משאבים לתחומים שאינם נוגעים ישירות להוראת האנגלית. ההורים, המודעים למעמד הבינלאומי הגבוה של האנגלית, מבקשים למצות את המרב מהשיעורים כדי להבטיח שלידיהם תהיה שליטה מרבית באנגלית. לכן, גם פיתוח הפן הרגשי של הילדים איננו מצדיק מבחינתם "בזבוז" זמן יקר משיעורי האנגלית והקצאתו למיומנויות שאינן נוגעות באופן ישיר להקניית השפה.

הממצא במחקר זה לגבי הדרישה ההורית להתמקד אך ורק במטרות שיובילו להפנמה גבוהה של האנגלית בקרב הילדים, ייחודי להוראת האנגלית, ולה בלבד. הוא עומד בניגוד לממצאי המחקר הקודם, שעסק בציפיות הורים יהודים וערבים מההוראה הכללית בארץ, שבו הובעה דרישה הורית אחידה למקם את פיתוח הלמידה החברתית-הרגשית (SEL) של התלמידים בראש סדר העדיפויות ולהרבות בפעילויות חברתיות ככל הניתן בשיעורים (אלפי-שבתאי ואחרים, 2024).

שביעות הרצון מהוראת האנגלית

ההורים שהשתתפו במחקר אינם שבעי רצון מרמת הידע של ילדיהם באנגלית, ובפרט מהבנת השפה, ממיומנויות הדיבור והתקשורת ומהמסוגלות של הילדים לקרוא באנגלית. ממצא זה עולה בקנה אחד עם הממצאים האחרים במחקר לגבי השאיפה ההורית למורה בעל ידע נרחב באנגלית עם יכולות הוראה גבוהות, המנהל שיעורים המתמקדים, רובם ככולם, באנגלית ושאינו מקצה זמן לפיתוח מיומנויות המסיטות את מוקד ההוראה מלימוד האנגלית להיבטים

אחרים. שביעות הרצון הנמוכה של ההורים מידע האנגלית של ילדיהם באה לידי ביטוי בדרישות החד-משמעיות שלהם מהמורה המלמד, ממטרות הוראת האנגלית בעיניהם, ומציפיותיהם לשיעורים המכוונים להקניית אנגלית תקשורתית וקולחת לילדים.

הממצאים מצביעים על תמימות דעים בקרב ההורים לגבי הוראת האנגלית של ילדיהם. כולם מביעים אכזבה וחוסר נחת מאיכות ההוראה, ומודעים לכך שהיא רחוקה מלהיות תקשורתית. מנגד, ההורים מעבירים מסר ברור ומגובש לגבי הוראת האנגלית הרצויה בעיניהם. בכך מובעת לראשונה במחקר זה מורת רוח בקרב ההורים מאופן ההוראה של האנגלית בארץ ומהידע הבלתי מספק של הילדים בשפה, הבא לידי ביטוי בחוסר המסוגלות שלהם להשתמש באנגלית לצרכים תקשורתיים, כתובים ודבורים, ובמגוון הקשרים.

הקשרים החזקים שנמצאו במחקר בין ציפיות ההורים לקידום היכולות התקשורתיות של ילדיהם באנגלית לבין קיום פעילות תקשורתית בכיתה כחלק מהמטרות ומתהליכים בלמידה מעידים על אופי ההוראה שמצופה על ידי ההורים בלימוד האנגלית. במקביל, הקשר החיובי שנמצא בין מידת שביעות הרצון של ההורים מידע האנגלית של ילדיהם לבין תכונות המורה האידיאלי לאנגלית בעיניהם ממחישה את הקשר שרואים ההורים בין יכולות גבוהות של המורה לאנגלית (מבחינת הידע בשפה ודרכי ההוראה) לבין היכולות התקשורתיות באנגלית אצל הילדים.

למרבות ההורים שהשתתפו במחקר השכלה גבוהה והם מודעים לחשיבות העצומה של האנגלית לקידום העתידי של ילדיהם (Shohamy, 2017). הם מבקשים הוראה אחרת של אנגלית, הכוללת הקנייה של ידע שפה איכותי, המועבר על ידי מורים מיומנים עם שליטה רחבה באנגלית. הדאגה והתסכול שמביעים ההורים כלפי הפער בין ציפיותיהם לגבי הוראת האנגלית הרצויה לעומת הוראת השפה המצויה, מחזקים את הנטען בראשית המאמר לגבי אופייה הלקוי של הוראת האנגלית בארץ, בעצם כך שהיא נלמדת כמקצוע ולא כשפה תקשורתית (Chandio, 2015), ומתמקדת בעיקר בהבנת הנקרא והנשמע ולא בהפקה דבורה וכתובה. במגוון הקשרים (אלפי-שבתאי, 2021; Or & Shohamy, 2017).

קשרים בין משתני הרקע של ההורים למדדי המחקר

משתני הרקע של ההורים נמצאו קשורים בחלקם לתפיסותיהם לגבי דמות המורה האידאלי, מטרות הוראת האנגלית, ומידת שביעות רצונם מהוראת השפה. ההורים העוסקים בחינוך הדגישו יותר את חשיבות תכונות המורה ואת קידום המיומנויות החברתיות-הרגשיות (SEL) לעומת הורים שאינם אנשי חינוך. סביר, שהקשר החיובי שנמצא בין מדד מיומנויות SEL לבין הורים העוסקים בחינוך מבטא מודעות בקרב מחנכים בצורך בפיתוח מיומנויות חברתיות-רגשיות כצורך-על של מערכת החינוך, וכפועל יוצא למה שהם חווים במסגרת עיסוקם בשטח. גם להשכלת ההורים נמצא אפקט לגבי פיתוח מיומנויות SEL. ההורים המשכילים יותר, שלהם תארים מתקדמים, התמקדו בידע ובהישגים באנגלית אצל הילדים וראו חשיבות נמוכה יותר בפיתוח המיומנויות החברתיות-הרגשיות במסגרת שיעורי האנגלית. לעומתם, ההורים שלהם השכלה בסיסית נמצאו ערים יותר לצורך בפיתוח מיומנויות SEL בקרב ילדיהם ולשילובם גם במסגרת שיעורי האנגלית.

תרומת הממצאים ליחסים בין צוותי חינוך להורים לילדים בבית הספר היסודי בלימוד האנגלית

הממצאים ממחישים באופן עקבי את הדרישה הבלתי-מתפשרת של ההורים שילדיהם ידעו אנגלית וישלטו בה במגוון הקשרים. ההורים במחקר מבקשים מורה איכותי, שיודע אנגלית ויודע ללמד אנגלית ומתמקד פחות במיומנויות ובפעילויות שאינן קשורות באופן ישיר, לדעתם, להקניית השפה. גם הקשר של ההורים עם המורה לאנגלית משמעותי פחות בעיניהם, והם מעדיפים שעיקר המשאבים יופנו להשבחת ההוראה בזמן השיעור ולהקניה אופטימלית של האנגלית לילדיהם.

עם זאת, דווקא בגילי בית הספר היסודי ניכרת חשיבות רבה לקשר של ההורים עם המורים לצורך קידום מכלול מיומנויות קוגניטיביות, חברתיות ורגשיות ולרווחת התלמיד הצעיר (Hill & Tyson, 2009; Hornby, 2011). על אף החשיבות הנמוכה שרואים ההורים במחקר לדיאלוג עם המורה לאנגלית, חשוב לקיים קשרים שוטפים בין צוותי החינוך לאנגלית להורים, ולעדכן בהם את ההורים לגבי המצב הלימודי והרגשי של ילדיהם ולגבי הדרכים לקדםם (אלפי-

שבתאי ואחרים, 2024). קשריהם של צוותי החינוך לאנגלית חשובים גם לנוכח הקשר שנמצא במחקר בין מידת שביעות הרצון של ההורים כלפי המורה לאנגלית למידת שביעות רצונם כלפי הידע באנגלית של ילדיהם.

המסקנה המעשית העולה מהממצאים היא שתקשורת שוטפת של ההורים לתלמידים בחינוך היסודי עם המורה לאנגלית ושילוב ההורים בפעילויות תקשורתיות בשפה (למשל, ראיונות, כתיבת היצגים, שילוב של הורים דוברי אנגלית ועוד) מהותיים לקידום שביעות הרצון ההורית והמוטיבציה של הילדים ללמידה והם עשויים לתרום להצלחה בהקניית האנגלית. בכך תורמים ממצאי המחקר הנוכחי לידע התיאורטי לגבי שותפות של צוותי חינוך והורים בכלל, ולהוראת אנגלית בפרט.

השלכות לגבי הכשרת מורים לאנגלית בכיתות ג'-ו

ההורים שהשתתפו במחקר נחרצים בדרישתם למורה איכותי, השולט ברמה גבוהה הן באנגלית הן בדרכי הוראתה. ההורים מבקשים מורה המסוגל להטמיע אצל כל תלמיד אנגלית תקשורתית ברמה מיטבית ובמגוון הקשרים. הם מבקשים להתמקד בשפה האנגלית ורק בה בשיעורי האנגלית, ורואים חשיבות נמוכה יותר בהקניית מיומנויות חברתיות-רגשיות (SEL) במסגרת השיעורים, שכן הן אינן קשורות באופן ישיר להוראת השפה.

מפאת חשיבותה של האנגלית בעידן הדיגיטלי-הטכנולוגי כיום והיותה אמצעי לקידום אישי ולאומי (Shohamy, 2017), ניכרת חשיבות רבה לדרישות ההורים כפי שעלו במחקר להוראה תקשורתית באנגלית. דרישות אלו עולות בקנה אחד עם המטרות המוצהרות של תוכנית הלימודים באנגלית בישראל (Ministry of Education, 2020), שכמעט אינן מיושמות בשטח (אלפי-שבתאי, 2021).

ההורים שהשתתפו במחקר אינם שבעי רצון ממידת הידע של ילדיהם באנגלית, ובפרט בדיבור, בקריאה ובכתיבה. הם אינם סבורים שילדיהם הצעירים שולטים במיומנויות האזנה ודיבור באנגלית, האמורות להוות תשתית לקריאה, לכתיבה ולידע תקשורתי, המאפשר הוראה מפורשת של מבני דקדוק בחטיבת הביניים והכנה למיומנויות הנדרשות במבחן הבגרות בתיכון (וייסבלאי, 2017). תחושות ההורים לגבי הידע הבלתי-מספק של הילדים באנגלית מאששות

ממצאים של מחקרים קודמים, שחשפו חסכים רבים בידע האנגלית בקרב תלמידים בארץ, כאשר הוא מוערך בהקשרים טקסטואליים-טבעיים (Alfi-Shabtay, 2021).

יתרה מזאת, ממצאי המחקר מציגים תמונה אחרת לגבי תפיסתה הייחודית של הוראת האנגלית בעיני ההורים, והיא שונה מהתפיסה ומהמטרות שנמצאו בקרב הורים יהודים וערבים כלפי ההוראה הכללית בארץ (אלפי-שבתאי ואחרים, 2024). בכך מחזקים הממצאים את הצורך, שהובע אצל אלפי-שבתאי (2021), להתייחס להוראת האנגלית כאל דיסציפלינה נפרדת, הדורשת מהמורה ידע שפתי עשיר ומגוון, ידע פדגוגי נרחב, גמישות בהוראה ומסוגלות ללמד כל תלמיד, למפות את קשייו ולהתחקות אחר מקורם.

מעטים המחקרים העוסקים בקשרי צוותי חינוך-הורים בהוראת אנגלית, ולכן יש לממצאי המחקר תרומה תיאורטית רבה וחשיבות מעשית להשלכותיו. יש להביא בחשבון את ציפיותיהם של ההורים מהוראת האנגלית כפי שעלו במחקר ולהשקיע בתגמולים למורים מצטיינים לאנגלית לאורך כל השנים של לימוד השפה בבית הספר. חשוב להקפיד על סף קבלה גבוה להוראת השפה ולאפשר רק למועמדים עם ידע נרחב באנגלית להתקבל ללימודים. יש להשקיע בהכשרה מדויקת, שבאמצעותה יכירו המורים לעומק את מהותם של מבני האנגלית ויהיו מסוגלים לצפות לקשיים בהפנמה של מבנים ספציפיים, החסרים בשפת האם של התלמידים. על המורים להבחין בין דקדוק, אוריינות ושיח ולהשקיע בתקינות הלשונית, שנמצאה מאתגרת ולוקה בחסר בכל השנים של לימוד האנגלית (Alfi-Shabtay, 2021). ראוי לשלב בהכשרה מרצים מהקליניקה הטיפולית, שיטפחו אצל המורים לעתיד יכולות של הוראה מדורגת ומדויקת, המותאמת לצרכים הייחודיים של אוכלוסיית תלמידיהם.

ממצאי המחקר חשפו לראשונה תחושות של תסכול וחוסר שביעות רצון של ההורים בארץ מהוראת האנגלית. כדאי לבחון במחקרים עתידיים את הסוגיות שעלו גם באופן איכותני ולקבל בכך מידע נוסף, שיאפשר לקבל יחד עם ממצאי המחקר הנוכחי תמונה רחבה לגבי ציפיות ההורים מהוראת האנגלית של ילדיהם. חשוב להתמקד גם בתפיסות הורים לתלמידים בחטיבות-הביניים והתיכון ממגזרים ומאוכלוסיות שונות בארץ. ראוי לבחון את סוגיות המחקר גם לגבי דיסציפלינות משמעותיות אחרות בארץ, כמו מתמטיקה ומדעים (Alfi-Shabtay & Hemed-Kotka, 2021) ולהשוותם לתפיסה ההורית לגבי הוראת האנגלית.

הממצאים הדרמטיים לגבי חוסר שביעות הרצון של ההורים מהוראת האנגלית של ילדיהם יחד עם היכולות התקשורתיות הנמוכות באנגלית שמופּו לאחרונה בקרב תלמידי חטיבת-הביניים והתיכונים בישראל (אלפי-שבתאי, 2021; Alfi-Shabtay, 2021), מחייבים הערכה עמוקה ושינוי אמיץ לגבי הכשרת המורים החדשה לאנגלית ולגבי השינויים הרבים הנדרשים בה. על אלו לשזור שימוש באנגלית בכל תחומי הלימוד (זוהר ובושריאן, 2020) ולהתאים את הוראת השפה לעידן המידע ולדרישות המשתנות של המאה ה-21, שבה האנגלית מהווה כלי תשתית במרבית תחומי החיים. שיתוף ההורים בעשייה החינוכית ובלימוד השפה והכשרה של מורים מקצועיים ובעלי ידע השולטים באנגלית ובדרכי הוראתה, יהוו שינוי עצום ומתבקש בהוראת האנגלית, ישיבו את איכות המורים לאנגלית, יקדמו שותפות אוהדת ושביעות רצון מצד ההורים וישפרו את מעמדם של המורים לאנגלית בישראל (גילת, 2021).

רשימת מקורות

- אלפי-שבתאי, א' (2021). אוריינות, שפה ושיח בלשון שנייה: הערכה, התערבות וקידום לשוני באוכלוסיות שונות בישראל. מכון מופ"ת.
- אלפי-שבתאי, א' (2022). הערכה, התערבות וקידום לשוני בלשון שנייה: מודל פסיכולינגוויסטי חינוכי. *HHE*, 24, 13-30.
- אלפי-שבתאי, א', כורם, ע' ושגיא, ר' (2024). דמות המורה האידאלי בעידן הדיגיטלי בעיני הורים יהודים וערביים בישראל: השלכות להכשרת מורים חדשה. בתוך ס' בר-טל ו' גילת (עורכים), *מהפכה בהכשרת מורים: ניווט בנוף הפדגוגי הדיגיטלי* (עמ' 124-101). רסלינג.
- גולן, נ' (2014). מנהל בראש: מיומנויות ניהול על פי מודל "מנחים ביחסים". אוריון.
- גילת, י' (2021). מעמד המורה בישראל בשנת תשפ"א: השלכות משבר הקורונה. דוח מחקר, מכללת לוינסקי לחינוך.
- גילת, י' וכורם, ע' (2020). עמדות הורים בנושא שיעורי בית: דוח מחקר. מרכז מהות.
- גילת, י', שגיא, ר' וכורם, ע' (2020). השפעת משבר הקורונה על הילדים בבית הספר היסודי בהיבט הלימודי ובהיבט החברתי: נקודת מבט של הורים. דוח מחקר, מרכז מהות.

דוניצה-שמידט, ס' וענבר-לוריא, ע' (2014). *סוגיות בהוראת שפות בישראל* (חלק א ו-ב). מכון מופ"ת.

וייסבלאי, א' (2017). *לימודי אנגלית בגיל הרך ובכיתות הנמוכות של בית הספר היסודי*. מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

זוהר, ע' ובושריאן, ע' (2020). *התאמת תכנית הלימודים וחומרי הלימוד למאה ה-21*. סיכום עבודתה של ועדת המומחים, תמונת מצב והמלצות. יוזמה – מרכז לידע ולמחקר בחינוך, האקדמיה הלאומית הישראלית.

זילברשטיין, מ' וכץ, פ' (1998). *מורה גדול מורה מומחה ומקצוען: שלוש זוויות ראייה לבחינת דמותו של המורה*. דפים, 26, 53-71.

כרמל, ר' (2014). *שיח הורים בהקשר של הוראת אנגלית בגיל הצעיר*. בתוך ס' דוניצה-שמידט וע' ענבר-לוריא (עורכות), *סוגיות בהוראת שפות בישראל* (חלק ב, עמ' 113-126). מכון מופ"ת.

לם, צ' (2002). *במערכת האידאולוגיות: יסודות החינוך במאה העשרים*. מאגנס. משרד החינוך. (2006). *דוח דברת: המלצות הועדה למעורבות ומחויבות חברתית, קהילתית ואזרחית*.

נוי, ב' (2014). *של מי הילד הזה? על יחסי הורים עם בתי הספר של ילדיהם*. מכון מופ"ת. רייכל, נ' (2008). *סיפורה של מערכת החינוך הישראלית*. מאגנס ומכון מופ"ת. רייכל, נ' (2010). *המורה האידאלי*. *הד החינוך אל המאה ה-21*, 1, 60-63. רייכל, נ' וארנון, ש' (2005). *שלושה דיוקנאות של מורים במראת הסטודנט – המורה האידאלי, מורה המורים ודמות הסטודנט עצמו כמורה*. דפים, 40, 23-58.

Alfi-Shabtay, I. (2021). *English-writing performance of Hebrew and Arabic-speaking pupils in Israel: A comparative study*. Research Report, The Mofet Institute.

- Alfi-Shabtay, I., & Hemed-Kotka, K. (2021). Experienced second-career English teachers: Perceptions towards professional change. *International Journal on Studies in English Language and Literature (IJSELL)*, 9(4), 27-38.
- Ananiadou, K., & Claro, M. (2009). 21st Century skills and competences for new millennium learners in OECD countries. *OECD Education Working Papers, No. 41*. OECD Publishing.
- Chandio, M. T. (2015). Teaching English as a language not subject by employing formative assessment. *Journal of Education and Educational Development*, 2(2), 151-171.
- DeKeyser, R. M., Alfi-Shabtay, I., & Ravid, D. (2010). Cross-linguistic evidence for the nature of age effects in second language acquisition. *Applied Psycholinguistics*, 31(3), 413-438.
- Hill, N. E., & Tyson, D. F. (2009). Parental involvement in middle school: A meta-analytic assessment of the strategies that promote achievement. *Developmental Psychology*, 45, 740-763.
- Hornby, G. (2011). *Parental involvement in childhood education: Building effective school-family partnerships*. Springer Science & Business Media.
- Isaacson, A. (2010). Defining the ideal teacher: Productive dialogue in schools in Israel. *Educational Practice and Theory*, 32(2), 57-85.
- Kaiser, M. S. (2005). *Statistics 601: Advanced statistical methods*. Oxford University Press.
- Ministry of Education. (2020). *Revised English curriculum: Principles and standards for learning English as an international language for all grades*. Israeli Ministry of Education.

- Or, I., & Shohamy, E. (2017). English education policy in Israel. In R. Kirkpatrick (Ed.), *English language education policy in the Middle East and North Africa* (pp. 63-75). Springer.
- Shohamy, E. (2001). *The power of tests: A critical perspective on the uses of language tests*. Routledge Press.
- Shohamy, E. (2017). The weight of English in global perspective: The role of English in Israel. *Review of Research in Education*, 38, 273-289.
- Shohamy, E., Or, L., & May, S. (2016). *Language testing and assessment*. Springer Publishing.
- Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, 57(1), 1-22.
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2009). *The narcissism epidemic: Living in the age of entitlement*. Free Press.